

Új típusú könyvtári segéderő: a közgyűteményi kezelő

Az Oktatási Minisztérium a közoktatási reform keretében a gimnáziumokban fakultatív tantárgycsoportos oktatást vezetett be. A kísérlet célja, hogy a tovább nem tanuló gimnazisták is elsajátíthassanak szakismereteket, amelyek elhelyezkedésüket segítik. A fakultatív tantárgycsoportok választéka és az oktatásukra vállalkozó gimnáziumok köre fokozatosan bővül. A jelenlegi választék: gép- és gyorsírás, műszaki rajz, államigazgatási ismeretek, népművelési szervezési ismeretek, *közgyűteményi kezelői ismeretek*, kémiai anyagvizsgálat, gépjárművezetés.

Az oktatási miniszternek az érintett szakminiszterekkel egyetértésben kiadott utasítása szerint a fakultatív szakismereti oktatás különféle közismereti tantárgyak óraszámának csökkentésével épül be a III. és IV. osztályok órarendjébe. A közgyűteményi kezelői ismereteket heti 9, a két évben összesen 540 órában tanítják. A tanulók a középiskola befejeztével a szakismeretekből záróvizsgát tesznek, amelynek szabályzata a közeljövőben jelenik meg. A sikeres vizsgáról kiállított bizonyítvány az utasításban meghatározott munkahelyi feladatok végzésére jogosít. A közgyűteményi kezelői ismeretekből szerzett bizonyítvány „*könyvtárban, levéltárban, múzeumban a szakképzett könyvtáros, levéltáros, muzeológus mellett a szükséges adminisztrációs és technikai feladatok ellátására jogosít*”. (Az oktatási miniszter 115/1975. (M. K. 10.) OM számú utasítása a gimnáziumokban további fakultatív tantárgyak bevezetéséről.)

Az 1975/76-os tanévben mindössze *három gimnáziumban* — a *kőszegi* Jurisics Miklós, a *váci* Sztáron Sándor és a *pásztói* Mikszáth Kálmán Gimnáziumban — kezdődött közgyűteményi kezelői képzés. Ennek oka, hogy az elvi döntések elhúzódása miatt a szervezési intézkedések csak röviddel a múlt tanév befejezése előtt juthattak el a tanügyi hatóságokhoz és az iskolákhoz. A szakterületek képviselői, közöttük a Könyvtártudományi és Módszertani Központ is feszített tempóban működtek közre az induló tanév tartalmi előkészítésében. A könyvtárakat nem tudtuk idejében tájékoztatni és mozgósítani a helyi kezdemények támogatására.

A három úttörő gimnáziumban kezdődött kísérlet biztató. A helyi párt- és tanácsai szervek támogatásával az iskola, a könyvtár, múzeum és levéltár összefogása meg tudta teremteni az oktatás utasítás szerinti feltételeit. Felsőfokú képzettségű szakemberek tanítják a szaktárgyakat, a gyakorlatokat jól felszerelt közgyűteményi intézményekben tartják, amelyek lehetővé tették, hogy két-két tanulónak külön írógép álljon rendelkezésére. Az oktatás tartalmilag is jól indult. Kívánatos, hogy a *jövő tanév előkészítésében a könyvtárak közreműködjenek*. Ehhez szeretnénk az alábbiakban tájékoztatást adni az újfajta könyvtári segéderők alkalmazásának értelméről, a képzés céljáról és tartalmáról.

Szükség van-e a könyvtárakban középiskolát végzett segéderőkre?

A nemzetközi könyvtári szakirodalomban a hatvanas évek kezdetétől folyik vita a könyvtári munkakörök szakszerű ellátásáról, illetve a munkaerővel való ésszerű gazdálkodásról. Mindenütt keresik a könyvtári munkaszervezés és a könyvtárosképzés közötti ellentmondások feloldásának lehetőségeit. Általános az a vélemény, hogy a munkamegosztással működő könyvtárakban az intézmény nagyságával és a gépesítés mértékével egyenes arányban nő az igény a rutinfeladatok ellátására alkalmas segéderők alkalmazására. A szakképzett könyvtárosokkal szemben világviszonylatban emelkednek a követelmények, s egyre tűrhetetlenebbé válik rutinfeladatokkal való túlterheltségük. Ez utóbbi nemcsak gazdaságtalan, hanem morálisan is káros. Hatástalanítja a könyvtárosi munka legfőbb ösztönzőjét, az önkifejtés lehetőségét, a munkával való elégedettséget. Egyes országokban könyvtártechnikusok, másutt tisztviselők, technikai munkatársak dolgoznak a könyvtárosok mellett mint segéderők. A megkívánt szakképzettség szintje és az oktatási formák skálája is változatos: a be-tanítástól a középiskoláig, sőt néhol kétéves egyetemi tanfolyamig terjed.

Nálunk is élő gond a gazdaságos könyvtári munkaszervezés és a munkakörök megfelelő szakmai ellátottsága. Hazai kutatóink közül többen és sokféle közelítésben vizsgálták az ésszerű és gazdaságos munkaszervezést. Kevesebben foglalkoztak a munkakörök szakszerű és gazdaságos ellátásával. Három tanulmányra hivatkozom a későbbi mondandóim alátámasztásához. *Csúry István* tanulmányának (A munkaszervezés helyzete és problémái a hazai tudományos könyvtárakban. 1973. KMK.) adataiból kitűnik, hogy a tudományos könyvtárakban a felsőfokú képzettségű könyvtá-

rosok munkaidejének átlag 35%-át kötik le alacsonyrendű rutin- és technikai feladatok. *Arató Attila* (A Hajdú-Bihar megyei Könyvtár munkaerőmérlege. 1972. KMK.) saját könyvtárában hasonlította össze az egyes munkakörök ellátásához előírt és a valóban szükséges szakmai felkészültséget. Azt találta, hogy a felsőfokú munkakörökben nincs eltérés. A képesítési utasítás szerinti középfokú munkakörökben viszont a dolgozók kétharmad részénél szükségtelennek bizonyult a jelenlegi középfokú szak-képzettségi szint, ezért Arató Attila szerint a képzéshez nem kötött technikai munkakörökben a középiskolai végzettség és az alapfokú könyvtári szakismeret kívánatos.

A KMK 1966-ban országos és teljes adatfelvétellel hálózatonként elemezte a könyvtári munkakörök szakellátottságát. (A könyvtárosok szakképzettsége az 1966 decemberi országos felmérés adatai alapján. 1967. KMK.) Ebből megállapítható volt, hogy a könyvtárak személyzetének jelentős hányada olyan feladatokat végez, amelyek az előírt középfokú könyvtárosi szakképzettségnél alacsonyabb szintű gyakorlati ismeretekkel is elláthatók volnának.

E jelzések, továbbá az 1970. évi tudományos és szakkönyvtári statisztika adatai arra indították a hazai könyvtárosképzés felülvizsgálatára felkért bizottságot, hogy zárójelentésében *megfogalmazza a könyvtári segéderő-kategória szükségességét*, és javasolja a középiskolai szintű képzésüket. A könyvtárosegyesületi összejöveteleken és más társadalmi fórumokon, az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács képzési és továbbképzési szakbizottságában folyt viták érlelték az újfajta képzés tartalmát és formáját. A szakközépiskolai megoldás ellen szólt, hogy ez országos beiskolázást és kollégiumot igényelne, továbbá, hogy az évente folyamatosan végző nagy létszámú tanulóereg elhelyezkedése lehetetlen volna, hiszen lakókörzetükben nagyon kis valószínűséggel találkoznék a kereslet és a kínálat. Kedvező megoldásként adódott a gimnáziumokban megindult fakultatív tantárgycsoportos oktatás.

Ennek vitathatatlan előnyei vannak. Megyeszékhelyen, nagyvárosokban — ahol egyébként a szakoktatás személyi és tárgyi feltételei is leginkább megvannak — a gimnáziumok földrajzi felvevő körzete viszonylag nagy, s a helyben lakó tanulók számára is sokféle elhelyezkedési lehetőség kínálkozik. A könyvtári, múzeumi, levéltári központok munkaerő-szükségletükhöz mérten kezdeményezhetik a fakultatív képzés megszervezését ezeken a helyeken — közművelődési tanácsi hatóságuk útján — a céloknak megfelelő gimnáziumokban. Nincs szó létszámtervezésről, hiszen a tanulóknak csak egy része kíván majd közgyűjteményi segéderőként elhelyezkedni.

A fakultatív képzési forma egyébként is rugalmas. A csoportok a kívánatos mértékben és ütemben indíthatók, s szükség szerint szüneteltethetők. A tanulók elhelyezkedési lehetősége nem korlátozódik a közgyűjteményekre. Mint jó géprók és művelt adminisztrátorok más helyeken is könnyen találnak munkalehetőséget.

Milyen segéderőket kapnak majd a könyvtárak?

A tanterv összeállításában két fő szempont érvényesült. Az egyik, hogy a fiatalok a könyvtár bármely szakterületén képesek legyenek ellátni a rutinfeladatokat, tehát *házon belül mozgathatók és egyformán használhatóak legyenek*. A másik, hogy olyan gyakorlati készségekkel rendelkezzenek, amelyekkel — a helyi szokásokat megismerve — teljes értékű munkát végezhetnek. Kapjanak annyi elméleti alapot, hogy munkájuk miértjét is értsék, hogy lássák helyüket és tevékenységük értelmét a könyvtári munka egészében.

A tantervi követelmények lényege a következőkben foglalható össze.

Tudjanak jól gépírni, s művelt, gyakorlott könyvtárhasználó szintjén tájékozódni a könyvtári állományban. Ismerjék a dokumentumok típusait. Tudják értelmezni a dokumentumok címléírásának adatait s maguk is tudjanak készíteni címléírásokat, illetve bibliográfiai címfelvételeket. Értsenek természetesen a katalógusok kezeléséhez is.

Készségük legyen mindenfajta adminisztrációs munka elvégzésére, a rendelőjegyzékektől az állománybavételén keresztül a statisztikák összeállításáig; a könyvek szerelésétől a raktározáson át a házilag végezhető állományvédelmi munkáig; el kell végezniük a helybeni és a könyvtárközi kölcsönzés adminisztrációját.

Tudják kezelni a könyvtár technikai berendezéseit, a reprográfiai, a mikrofilm-olvasó, az audiovizuális eszközöket. Értsenek a kézi lyukkártyák kezeléséhez, továbbá a kiadványok kéziratainak előkészítéséhez, a műszaki szerkesztéshez.

Végül mint titkárnők is használhatóak legyenek, hiszen érteni fognak a levelezéshez és az irattári nyilvántartáshoz is. A közgyűjteményi összevonás is előnyös. A levéltári és a múzeumi területről szerzett ismereteik nemcsak műveltségüket garantálják, hanem könyvtári munkájukban is jól hasznosíthatók.

Hogyan segíthetik a könyvtárak az iskolai oktatást?

A tanterv megvalósítása az oktatókon múlik. A könyvtárak ösztönözzék legjobb szakembereiket a szaktárgyak tanítására és a gyakorlatok vezetésére. A tanulók annyi tudással és ügyszeretettel fognak kikerülni az iskolából, amennyit könyvtáros tanáraiktól kaptak.

Munkahelyi használhatóságuk azon múlik majd, hogy milyen jól felszerelt könyvtárban és milyen könyvtári légkörben töltötték tanóráikat.

Előreláthatóan 1977-től kezdve a hálózati központok is szervezhetnek majd be-tanító tanfolyamokat a hálózatukban időközben alkalmazott és ilyen szakképzettség-gel még nem rendelkező fiatalok számára. A KMK ki fogja adni az oktatás tananya-gát, amelyet a hálózatok sajátos követelményeiknek megfelelően módosíthatnak, il-letve kiegészíthetnek. A könyvtári kezelői vizsgát főhatóságunk fogja szabályozni.

Tájékoztatásul szólni kell a jelenlegi alapfokú vizsgáról is. *Az alapfokú könyv-tárosképzés továbbra is fennmarad a tiszteletdíjas és a részfoglalkozású könyvtá-ro-sok számára, akik kiskönyvtárban egyedül dolgoznak. Számukra új tankönyv jelenik meg 1977-ben.*

A képzési koncepciónak azt az irányát követve, hogy a jövőben az egyszemélyes könyvtárakban felsőfokú képesítésű szakember legyen a könyvtáros — mert ezt igényli a rábízott társadalmi környezet művelődéséért való felelőssége, valamint szakmánk társadalmi rangja is —, részfoglalkozású könyvtárosként is lehetőleg pe-dagógusokat kell alkalmazni és alapfokú szakképzésben részesíteni őket. A tanító-képző főiskolákon könyvtári szakkollégiumot vezettek be, ahol a jövőendő tanítók ma-gas óraszámban készülnek fel arra, hogy könyvtárosok is lehessenek, elsősorban az általános iskolákban, de közművelődési könyvtárban is.

Vadász Ferencné

Jutalmak a jubileumi olvasási program sikeres teljesítéséért

1975. december 22-én bensőséges ün-nepségen számolt be az Országos Szé-chényi Könyvtár dísztermében az Olvasó népért mozgalom jubileumi olvasási programjának eddigi eredményeiről *Ju-hász Róbert*, a HNF országos titkárság mozgalmi és tömegpolitikai osztályának vezetője a meghirdető szervek és intéz-mények képviselői, valamint az ország minden részéből meghívott könyvtárosok jelenlétében. Az értékelés megállapította, hogy a kitűzött feladatokat a könyvtárak többsége teljesítette. Az előzetes adatok

szerint a beiratkozott olvasók 18—20%-a rész vett az olvasási program akcióiban. Különösen öröndetes a szocialista brigádok és a fiatalok tömeges részvétele a mozgalomban. A könyvtárosoknak az elolvasott könyvekről szóló beszélgetések és a csoportos foglalkozások segítségével sikerült kapcsolatot teremteniük az ol-vasókkal a jó irodalom megismertetése és az igényes olvasásra nevelés érdeké-ben. E kapcsolatok révén további lehetősé-g kínálkozik az olvasás és a jó köny-vek népszerűsítésére. Ezért az olvasó-

Az elnökség

Arató Antal átveszi a jutalmat (MTI Fotó — Hámor Szabolcs felvételei)